

Suuntia tulevaan Diakoniabarometri 2022 raportin inspiroimana

Kirjoitus perustuu puheeseen, joka pidettiin Diakoniabarometri 2022:n julkaisutilaisuudessa Kirkon diakonian päivillä Helsingissä 17.9.2022. Kirjoituksen aiempi versio on julkaistu Diakonia+-verkkolehdessä 20.9.2022 (<https://diakoniaplus.fi/suuntia-tulevaan-diakoniabarometri-2022-raportin-inspiroimana/>).

Arvoisat kollegat diakoniassa, on ilo ohjausryhmän edustajana nostaa esiin muutamia näkökulmia siitä, mikä minua tuoreen *Muuttuva ja muuttava diakonia – Diakoniabarometri 2022* -tutkimuksen (Hammaren ym., 2022) tuloksissa erityisesti inspiroi. Melko vakiintuneen muotoilun mukaan diakonian tehtävinä on haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten auttaminen, oikeudenmukaisuuden, rauhan, yhdenvertaisuuden ja yhteisöllisyyden puolesta toimiminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä hyvinvoinnin edistäminen verkostoissa toimien. Etenen puheenvuorossani tällä samalla jäsenyyksellä, mutta käänteisessä järjestyksessä, eli teemani ovat: 1) Kutsu verkostoyhteistyöhön ja vaikuttamiseen, jolla liityn Sirkku Hammarénin sotemuutosta ja verkostoyhteistyötä käsittelevään barometriartikkeliin, 2) Kutsu avaamaan ovet ja toimimaan yhdenvertaisuuden ja yhteisöllisyyden puolesta, jossa liityn Maija Hietaniemen vapaaehtoistoimintaa käsittelevään barometriartikkeliin,

ja 3) Kutsu heikoimmassa asemassa olevien auttamiseen ajan hermoilla, eli kutsu muutosketteryyteen, jolla liittyn Meri Kalantin korona-aikaa käsittelevään barometriartikkeliin.

Kutsu yhteistyöhön ja vaikuttamiseen

Diakoniaa on haastettu ja kutsuttu avautumaan ulospäin yhteistyöhön toisten toimijoiden kanssa. On sanottu, että kannattaisitko tehdä yhdessä toisten kanssa? Näin diakonian kehittämisen asiantuntijana tällaiset ehdotukset ovat minusta tuntuneet vähän oudoilta ja jopa loukkaavilta. Nimittäin oma kokemukseni on ollut, ja tämän diakoniabarometrin perusteella voin myös vakaasti todeta, että näin olemme jo tehneet. Diakoniatyöntekijöiden yhteistyöverkosto on monipuolinen, tiivis ja vakiintunut. Diakoniabarometrin mukaan lähes jokainen diakoniatyöntekijä tekee säännöllistä yhteistyötä aikuissosiaalityön, vanhussosiaalityön, Kelan, monien järjestöjen ja yhdistysten, paikallisten kauppojen, mielenterveyspalveluiden, kotihoidon, velkaneuvonnan, perhesosiaalityön, perusterveydenhuollon, päihdepalvelujen, vammaispalvelun, lastensuojelun, monien yritysten ja esimerkiksi sähköyhtiöiden kanssa. Joten onhan tämä nyt jo aika hyvä tilanne!

Kun diakoniatyössä toimitaan paikkakunnan ihmisten auttamiseksi, sitä nimenomaan tehdään yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Tämä yhteistyö ei kuitenkaan ole rajoittunut ainoastaan asiakastyöhön, vaan tämän lisäksi vuositasolla yli kaksi kolmasosaa vastaajista on esimerkiksi organisoinut vapaaehtoistoimintaa yhteistyössä jonkun muun toimijan kanssa. Vankasta ja tiiviistä monialaisesta yhteistyöstä kertoo hyvin se, että paikalliset toimijat löysivät koronakriisissä nopeasti toisensa ja yhdistivät voimavaroja vastataksaan avuntarpeeseen. Tämä on edellyttänyt hyvää yhteistyötä jo ”rauhan aikana”. Yhteistyöverkostot luodaan tavallisen arkityön osana, jolloin poikkeus-tilanteessa ne mahdollistavat ketterän yhteisen työn.

Diakonian vahvasta verkostoitumisesta kertoo myös se, että 52 vastaajaa on ollut jo viime tammikuuhun mennessä mukana valmistelemissa paikallisesti sote-uudistusta. Usein tämäkin yhteistyö on jatkanut jo aiemmin muodostunutta kuntayhtymätasoisista yhteistyötä. Tavallisimpia aihealueita ovat olleet perhekeskukset, kriisiryhmä, lapsi- ja perhepalvelut, vanhus- tai vammaisneuvosto. Kaikille, jotka pohtivat, miten rohkaisisi diakoniatyötä avautumaan ulospäin sanon, voin vakuuttaa, että ollos huoleton, tämä asia kunnossa

on! Verkostoituminen ja kumppanuuksien rakentaminen on ollut arkea diakoniatyössä jo kauan ennen pandemioita ja yhteiskunnallisia kriisejä.

Onko silti jotain, mitä voisimme yhteistyön ja verkostoitumisen näkökulmasta vahvistaa? Piispa Kaisamari Hintikka pohti, ovatko diakonian verkostot ehkä painottuneet ikään kuin ulospäin sillä seurauksella, että seurakuntatyöyhteisön sisäinen linkittyminen on jäänyt katveeseen. Tämä havainto todennäköisesti koskee lähinnä isompia seurakuntia, sillä pienemmissä taa- tusti on välttämätöntä tehdä työtä tiiviisti yhdessä. Isompien seurakuntien diakoniatyönteille ja luottamushenkilöille heidän nyt pohdittavaksi, että tunneteko tekevänne yhteistä työtä saman yhteisen hyvän eteen seurakunnan eri ammattilaisten kesken? Muodostuuko teillä kokemus siitä, että tavoittelette isommassa kuvassa samoja asioita, ja että tavatessanne samoja ihmisiä tiedätte toistenne tekemästä työstä? Jos ei, voisitteko ehkä te olla kutsumassa työkavereita seurakunnassa sellaiseen keskusteluun, jossa vahvistettaisiin ajatusta siitä, mitä te olette yhdessä? Millaista kirkkoa ja millaista oman paikkakunnan tulevaisuutta te yhdessä haluatte olla rakentamassa?

Kutsu avaamaan ovet

Toinen säännöllisesti kuultu kutsu ja kehoitus diakonialle on antaa enemmän tilaa seurakuntalaisille toimia. Itse tekemisen sijaan ja ohella tulisi mahdollistaa paikkakunnan ihmisten osallisuutta ja mahdollisuutta tuoda osaamistaan yhteiseksi hyväksi. No, samoin tämä idea on tuntunut minusta välillä hieman oudolta ja jopa loukkaavalta. Diakonia kun nimenomaan on kristillisen seurakunnan perustoiminto, joka kutsuu lähimmäisyyteen ja vahvistaa jokaisen ihmisen osallisuuden kokemusta. Diakonia tarjoaa seurakuntalaisille tekemistä alkaen yksittäisistä kertaluonteisista tehtävistä esimerkiksi yhteisvastuukeräyksessä tai ruokajakeluissa pitkäjänteiseen vapaaehtoistoimintaan asti esimerkiksi vertaisryhmien ohjaajana, ystäväpalvelussa tai Kirkon keskusteluavun puhelin- tai chat-päivystäjänä.

Diakoniabarometrissa 2022 on nyt monipuolisesti hyvää dataa tästä asiasta. Tyypillisimpiä säännöllisesti mukana olevia diakonian vapaaehtoistoimijoita ovat eläkeikäiset aktiiviseurakuntalaiset. He ovat diakonian vapaaehtoistoiminnan kantava voima. Toisaalta vapaaehtoistoiminta todennäköisesti myös antaa heille itselleen merkityksellistä sisältöä elämään. Antaessaan saa. Tämän lisäksi on syytä huomioda, että yli 70 prosenttia vastaajista kertoi dia-

konian vapaaehtoistoimintaan osallistuvan myös alle 30-vuotiaita henkilöitä vähintään satunnaisesti. Diakoniatyön vapaaehtoistoimintaan osallistuu siis myös y- ja z-sukupolven nuoria aikuisia. Lisäksi diakonia tavoittaa eri ikäisiä henkilöitä, jotka eivät muutoin ole mukana seurakunnan toiminnassa eivätkä välttämättä kuulu kirkkoon.

Tärkeä näkökulma on myös se, että diakonia tarjoaa toimimisen mahdollisuuksia erityisen hyvin heille, jotka itse tarvitsevat tukea elämässään. Lähes jokaisessa vastaajaseurakunnassa diakonian vapaaehtoisina toimii työelämän ulkopuolella olevia työkäisiä. Lähes 90 prosenttia vastaajista kertoi, että vapaaehtoistojen on henkilöitä, jotka ovat diakonisen avun piirissä, ja lähes 70 prosenttia kuvasi, että vapaaehtoisissa on eri tavoin erityistä tukea tarvitsevia.

Väliin on ollut puhetta myös siitä, että annammeko taitaville ihmisille vain ”kahvinkeitotehtäviä”. Tämäkään ei näytä pitävän paikkansa. Diakonia-barometrin mukaan lähes puolet vastaajista kertoi, että vapaaehtoiset toimivat seurakunnan edustajina diakoniaan liittyvissä luottamustehtävissä tai verkostoyhteistyössä. Yhdeksän kymmenestä kertoi vapaaehtoisten toimivan diakoniatyön suunnittelussa. Lisäksi kolmasosa kertoi, että vapaaehtoisia toimii kokemusasiantuntijoina ja tukihenkilöinä. Korona-aikana uusia vapaaehtoistehtäviä tarjoutui myös striimaajina, verkossa kokoontuvien ryhmien ohjaajina, digiystävinä ja digitaiteiden opettajina.

Toimiminen yhteisen hyvän eteen omaa osaamistaan hyödyntäen lisää merkityksellisyden kokemusta, sosiaalista osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia. Diakoniassa ei ole kyse vain yksisuuntaisesta auttamisesta, vaan ennemminkin yhdessä elämisestä, taitojen käyttämisestä yhteiseksi hyväksi. Vastaajista 83 prosenttia edisti huono-osaisten ihmisten mahdollisuutta olla merkityksellinen osa seurakuntaa.

Miksi tähän ovien avaamiseen siis edelleen nimenomaan diakoniaa kutsutaan? Ilmeisesti teemme tätä työtä siihen tyyliin, että oikea käsi ei tiedä mitä vasen tekee. Olemme suojanneet vapaaehtoistoimintaan osallistuvien ihmisten yksityisyyttä, mutta samalla omilta työkavereilta seurakunnassa ja päättäjiltä on jäänyt näkemättä, että olemme jo toimineet kirkon tulevaisuusvisioiden mukaisesti. Kun seurakunnassa mietitään, miten voitaisiin antaa tilaa paikkakunnan ihmisille tuoda omaa osaamistaan seurakunnan hyväksi, niin kysykää ensin seurakuntanne diakoniatyöstä, että mitä siellä jo tällä hetkellä näissä asioissa tapahtuu.

Voimme toki diakonian puolella olla tässä itsekkin aktiivisempia. Kutsunkin meitä kaikkia kertomaan tästä työstä vielä enemmän. Kertoisitko oman seurakunnan sisällä työkavereille ja luottamushenkilöille? Kertoisitko paikalliselle medialle? Kertoisitko somessa? Hyvänä lähtökohtana keskusteluille voi olla esimerkiksi uusin diakoniabarometri.

Diakoniatyöntekijät esittivät barometrissa seurakuntatyöyhteisön sisäisen yhteistyön lisäämistä keinoksi vahvistaa vapaaehtoistoimintaa. Tämä on erinomainen ehdotus. Diakonian vapaaehtoistoiminta ei ole mikään erillinen saareke. Voitaisiinko diakonian vapaaehtoistoimintaa pitää koko seurakunnan vapaaehtoistoimintana, josta yhteisesti ollaan ylpeitä ja jota pidetään tärkeänä?

Kehittämisen kutsuna pidän myös Maija Hietaniemen kysymystä: ”Voisiko osallisuuden edistäminen olla vieläkin selkeämmin sanoitettu painotus ja suunta diakonialle sekä rooli tulevaisuuden sote-kentässä?” Näkisin, että juuri osallisuuden mahdollisuuksien kehittämiseksi olisi tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa erityistä kysyntää. Joten olisiko tämä sellainen painopiste, johon siirtäisimme myös diakoniatyöntekijöiden aikaresursseja?

Kutsu muutoksetteryteen, heikoimmassa asemassa olevien auttamiseen tässä ajassa

Diakonian tehtävänä ja haasteena on reagoida nopeastikin yhteiskunnan muutoksiin ja tarpeisiin. Korona-aikana on ollut haastavaa olla valppaana, valmiina nopeasti muuttamaan tehtyjä suunnitelmia. Piti sopeutua, olla ketterä ja nopea. On ymmärrettävää, että tällaiseen valppaana olemiseen ja kaikkien suunnitelmien muuttamiseen jopa vielä viime hetkillä väsy. On ymmärrettävää, että vastapainoksi toivoisi jatkuvuutta, pysyvyyttä, rauhaa tehdä työtä sen mukaisesti kuten on sovittu ja suunniteltu. Onneksi tätä rauhaa sinänsä on toivottavasti vähän paremmin tarjolla.

Vakavasti tulee ottaa myös barometrin viesti siitä, että voimat ovat vähissä. Kun itsekkin välillä olen käynyt jaksamisen rajoilla ja niiden tuolla puolen, olen tänä syksynä pohtinut, että mikä meidät diakoniatyössä imee tekemään liikaa? Onko meissä ammattikunnassa jotain sellaista, jonka vuoksi teemme tätä työtä jaksamisen rajoilla? Onko diakoniatyötä mahdotonta tehdä hyvinvoivana?

Väitän, että olemme jääneet jumiin asetelmaan, jossa yritämme vakuuttaa diakoniatyön tärkeyttä sillä, että työtä on valtavasti ja että se on rankkaa.

Voisiko tämän työn tärkeys näkyä myös jotenkin muutoin? Entä jos olisimme työssämme enemmän Hengen hedelmien ilmentymiä. Miten teemme tilaa rauhalle, ilolle ja rakkaudelle meissä itsessämme, seurakunnassamme, kohtauksiemme ihmisten elämässä, suomalaisessa yhteiskunnassa, globaalissa todellisuudessa?

Korona-aikaan muutoksen käytännön toimia ohjasi ulkoapäin tullut suunta: kokoontumisten välttäminen, maskit ja muut turvallisuustoimet. Tässä onnistuimme, olimme ketteriä ja nopeita. Mutta entä nyt, kun kukaan ei ulkopuolelta ole sanomassa, miten työtä pitäisi muuttaa vastaamaan tulevaisuuden tarpeita? Nyt kyse ei ole enää sopeutumisesta muutoksiin, vaan muutoksen arkkitehtina olemista, johon Ilkka Halava meitä torstaina haastoi. Nyt meidän tulee itse muodostaa kantamme siihen, millaista tulevaisuutta haluamme olla rakentamassa ja miten sen käytännössä toteutamme. Arto O. Salonen haastoi meitä tarttumaan rohkeasti myös isoihin haasteisiin. Piispa Mari Leppänen kutsui meitä siihen, ettei pelkästään vastattaisi ajan haasteisiin, vaan haastetettaisiin aika. Leppäsen sanoin, ”olisiko aika haastaa tässä yhteiskunnassa ja omissa työyhteisöissä esimerkiksi kilpailuun ja vertailuun perustuva tarve olla koko ajan parempi ja suorittaa enemmän?”

Nyt on tilausta sellaiselle ketteryydelle ja rohkeudelle, jossa itse päätämme, miten luomme omasta mielestämme hyvää tulevaisuutta paikkakuntamme ihmisille, suomalaiselle yhteiskunnalle ja luomakunnalle. Tämän löytämiseksi tarvitsemme yhteisiä keskusteluja diakonian ammattilaisten, luottamushenkilöiden, seurakuntalaisten, seurakunnan muiden ammattilaisten ja yhteistyökumppaneiden kesken. Onko löydettävissä yhteinen näkemys siitä, millaista kirkkoa ja suomalaista yhteiskuntaa haluamme olla rakentamassa ja millä keinoilla siihen pääsemme? Nivoutuuko eri alojen ammattilaisten työ yhteen niin, että koemme olevamme samalla asialla? Tämä edellyttää myös rohkeita päätöksiä raivataksemme kalenterissamme aikaamme ja energiaamme sille, mikä juuri nyt on tärkeintä.

Tehdään taivasta todeksi maan päällä. Se on siellä, missä on rauha, ilo ja rakkaus.

Kirjallisuus

Hammaren, S., Hietaniemi, M., Kainulainen, S., Kalanti, M. (2022). Diakoniabarometri 2022: Muuttuva ja muuttava diakonia. Tampere: Kirkon tutkimus ja koulutus.